

UN RECENTE AUTO XUDICIAL DÁ A RAZÓN AO ECOLOXISMO

CELULOSAS COMETE "DELITO ECOLÓXICO"

Antón Masa - Presidente da APDR

ERA O 18 DE MAIO DE 1990 E O VECIÑO DA PARRÓQUIA PONTEVEDRESA DE SALCEDO, ARTURO ESTÉVEZ, DENUNCIABA Á CELULOSA POLOS DANOS OCASIONADOS NOS SEUS CULTIVOS; CON SEGURIDADE NON PODÍA IMAXINAR DAQUELA QUE A SÚA DENUNCIA, UNHA MÁIS ENTRE TANTAS OUTRAS, HABÍA DE TER UNHA TRASCENDENCIA MOI PARTICULAR. EN EFECTO, ESTA DENUNCIA MOTIVOU Á "ASOCIACIÓN POLA DEFENSA DA RÍA" (APDR) A SE PERSOAR COMO PARTE E ACUSAR AO COMPLEXO INDUSTRIAL DE LOURIZÁN POR "DELITO ECOLÓXICO" POLOS EFECTOS NEGATIVOS QUE OS SEUS VERTIDOS Á RÍA E AS SÚAS EMISIÓNS ATMOSFÉRICAS TEÑEN SOBRE O AMBIENTE, OS ORGANISMOS VIVOS E A SAÚDE DAS PERSOAS. AGORA, O XUIZ CONCLUE QUE EXISTE VULNERACIÓN DA LEXISLACIÓN SOBRE CONTAMINACIÓN ATMOSFÉRICA.

OS ACORDOS DO AUTO

Cando van alá cáseque once anos de dilixencias previas, o maxistrado-xuíz do Xulgado nº 2 de Pontevedra, D. Francisco Javier Menéndez Estébanez, dicta un auto xudicial que expresa -na súa parte dispositiva- dous acordos ben precisos:

- 1º.- Continuar o procedemento por un delito contra o meio ambiente contra os directivos da CELULOSA polas emisións atmosféricas da fábrica.
- 2º.- Arquivar os feitos relativos aos vertidos líquidos á Ría e á influencia das condicións ambientais dentro da factoría sobre a saúde dos traballadores por entender que os

mesmos non son constitutivos de infracción penal.

Para o Xuíz existen probas da vulneración da lexislación en materia de emisións á atmosfera e da influencia negativa destas emisións sobre a saúde das persoas, os dous presupostos necesarios para poder tipificar esta conduta como "delito ecolóxico". Pola contra, non ocorre o mesmo para os feitos relacionados no segundo apartado.

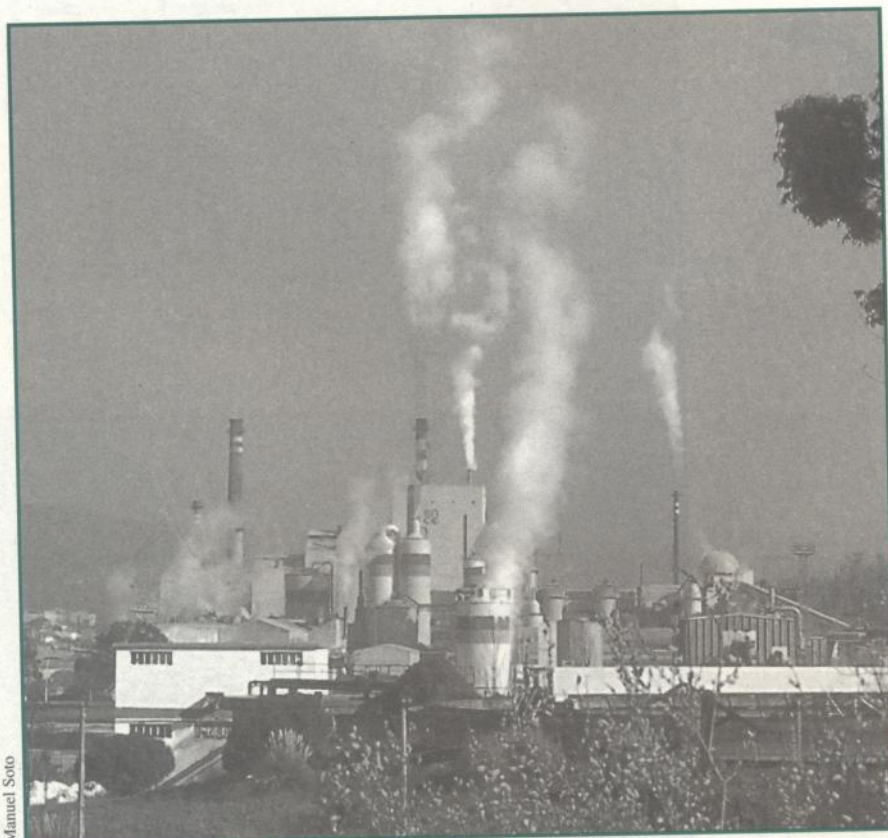
Por máis que o auto poida non deixar contenta por enteiro a nengunha das partes, en absoluto se pode interpretar esta decisión xudicial como negativa para a nosa Asociación, e moito menos como unha victoria de

ENCE; ao meu entender, o auto é bastante máis favorábel ás nosas posicións do que podería semellar á primeira vista e desde logo moito máis do que se tentou facer crer desde algúns sectores.

En primeiro lugar, é a primeira vez que un xuíz decide actuar contra os directivos da CELULOSA pola comisión de "delito ecolóxico"; deica hoxe eramos nós quen insistía na existencia deste delito, quen afirmaba que había unha incidencia negativa das emisións atmosféricas sobre a saúde; agora é un xuíz quen mantén estas mesmas posicións, e isto fai cambiar sustancialmente a situación. Xa non se nos pode acusar de falsear a realidade ou de demonizar á empresa como gostan de dicir os cargos públicos de CC.OO. na nosa vila.

En efecto, o xuíz é contundente ao concluir (páx 21 do auto) que do estudo dos distintos informes recollidos nas dilixencias desprende-se que existe unha vulneración da lexislación tanto para SH² como para partículas sólidas: "*Desprende-se claramente o incumprimento por parte de ENCESA da normativa sobre contaminación atmosférica, superando en ocasións os niveis de emisión fixados na norma ata 22 veces o citado límite*", e ao engadir logo que este incumprimento "*ha de tildarse, en consecuencia e dadas as medicións, en principio, de grave*".

Establece tamén, en base ás explicacións que fai o "Instituto de Toxicología" dos informes existentes sobre a incidencia de enfermidades nas zonas de Pontevedra e Marín, que existe unha relación entre a situación sanitaria destas zonas e os niveis de contaminación provocados polo complexo, por máis que non se poda inferir unha responsabilidade única nesta situación.

O AUTO DESCRIBE A EXISTENCIA DUNHA FORTE CONTAMINACIÓN NA RÍA

En segundo lugar, que o xuíz entenda que os vertidos á Ría (ou os problemas de saúde dos traballadores de ELNOSA) non son constitutivos de infracción penal, que non poda tipifica-

OS MOLUSCOS ANALIZADOS NO BANCO MARISQUEIRO DOS PRACERES TEÑEN NÍVEIS DE MERCURIO DE 10 A 100 VECES SUPERIORES AOS DAS ESPECIES SIMILARES DOUTRAS RÍAS

los como "delito ecolóxico", non quere dicir en absoluto —como se apresuraron a dicir os representantes da fábrica, os sindicatos CC.OO. e UGT e algún que outro político local— que os vertidos da fábrica non contaminen, ou que non estén a provocar o deterioramento da Ría, ou mesmo que non sexan ilegais; nada máis lonxe da realidade. Abonda con ler o auto na súa totalidade para ver que isto é así, e para entender qué razóns levan ao xuíz a tomar a decisión de arquivar estes feitos.

Os numerosos informes técnicos recollidos nas dilixencias previas, desde os ESCORP I e II dos anos 1980 e 1982, ou o RENVCAMG do 1990 até os da WEL (1993 e 1994) ou o máis recente do "Instituto de Toxicología" elaborado no pasado ano 2000, coinciden ao debuxar un panorama de forte contaminación na Ría provocada polos vertidos do complexo e un importante deterioramento do ambiente e os organismos vivos provocado pola existencia destes vertidos; así mesmo, coinciden ao dicir que é preocupante a incidencia actual e futura destes contaminantes sobre a saúde da poboación en xeral e dos traballadores do complexo en particular.

Fai fincapé o maxistrado cáseque exclusivamente no problema do mercurio, o que desde o meu punto de vista constitúe un flanco fébel do auto, pois non se deberan ter deixado de lado outros parámetros como a Demanda bioquímica de osíxeno (DBO), Demanda química de osíxeno (DQO), sólidos en suspensión (SS), cor, temperatura,... que teñen tamén unha importante incidencia sobre o meio e os cultivos mariños; e máis se temos en conta os posibles efectos sinérxicos dos distintos contaminantes.

En calquera caso, e entrando de cheo no tema do mercurio, os resultados do RENVCAMG deixan ver que os moluscos analizados no banco marisqueiro dos Praceres (aínda sen sobrepasar o límite legal de 1 ppm en peso húmido) teñen niveis de 10 a 100 veces superiores aos das especies similares doutras Rías (páx. 5 do auto), e que este mercurio está maioritariamente en forma de metil-mercurio, como é sabido, a forma máis tóxica deste metal pesado. Así mesmo, os valores de mercurio nos sedimentos son alarmantes, oscilando entre 0,6 e 1 ppm os valores atopados nas mostras obtidas fronte á ubicación da CELULOSA, afectando ao banco marisqueiro, que como informa a "Consellería de Pesca, Marisqueo e Acuicultura" en Maio do 1992 "...está danado debido á contaminación dos vertidos e filtracións do complexo ENCE-ELNOSA" (páx. 6).

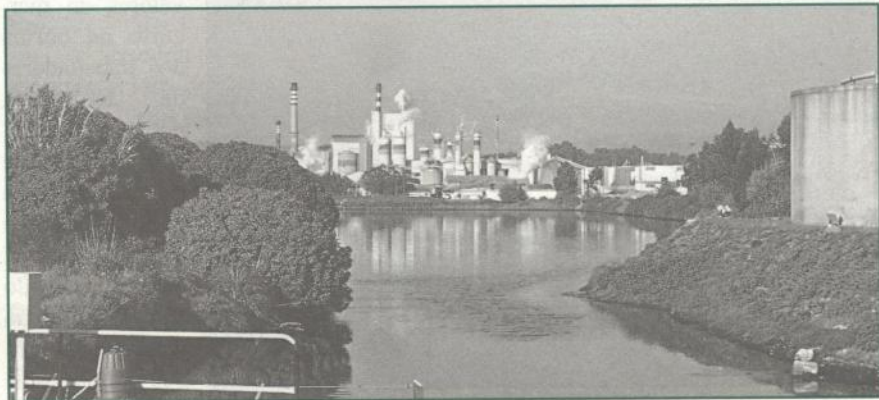
Hai que destacar tamén que no Informe da WEL do 1994, conclúese que os sedimentos dunha canle pública, que trascorre na súa parte final dentro da factoría de ELNOSA, están fortemente contaminados acadando-se unha concentración de 12.200 mg/kg (páx. 8), e mesmo que a cantidade de mercurio na descarga da fábrica de cloro (tanto na saída individualizada como no efluente combinado co da CELULOSA) supera os límites permitidos pola Directiva Cloro-Álcali (páx. 9); así, a media mensual de mercurio no vertido de ELNOSA foi de 6,06 g/t CF (o límite máximo permitido é de 0,5 g/t) mentras que para o vertido conxunto ENCE-ELNOSA, para o que a lexislación establece un límite máximo de 1 g/t, foi de 1,62 g/t CF. A este respecto, e nesta mesma páxina do auto, o Informe do "Instituto de Toxicología" datado o 8-9-2000 di que "*merece destacarse que os vertidos alteraron de maneira notable o medio ambiente receptor dos mesmos,*

coa práctica desaparición dalgúns moluscos (mexillón silvestre na zona máis próxima aos vertidos)..."

Indica tamén o auto (páx. 26) o incumprimento do Convenio asinado en Xullo de 1989 entre ENCE e a COTOP, que establecía uns límites de vertido para determinados parámetros (DBO, DQO, SS, cor, pH, Hg e organohaloxenados, medidos de xeito indirecto a través do parámetro AOX), e mesmo afirma (citando o informe realizado pola "Consellería de Pesca, Marisqueo e Acuicultura" no ano 1998) que unha parte do banco marisqueiro de Os Praceres atopa-se danada pola contaminación dos vertidos e filtracións do complexo ENCE-ELNOSA, afirmacións que coinciden basicamente coas conclusións do informe do "Instituto de Toxicología" do ano 2000, subliñadas xa con anterioridade, e que corroboran a existencia desta situación de deterioramento cando menos na zona máis próxima ao vertido.

AFECCIÓNS A SAÚDE

Sen entrar no que fai referencia á influencia que o mercurio ten nos seres humanos, direi que se teñen atopado concentracións medias de mercurio no ambiente das instalacións de ELNOSA superiores ás recomendábeis para as instalacións fabrís incluídas no anexo do BOE do 7-3-1962 ao "Regulamento de Actividades Molestas, Insalubres, Nocivas e Perigosas" (RAMINP) do ano 1961 polo que (páx. 10 do auto) "*será probable a aparición de efectos crónicos e agudos nos operarios de fabricación de celdas...*" según afirma a "Inspección Provincial de Traballo e Seguridade Social" no seu informe da visita efectuada á fábrica nos últimos meses do ano 1980; direi tamén, que das análises de mercurio na ourina realizadas aos traballadores da fábrica de cloro, pode-se deducir que moitos deles

Pepe Salvadores

sobrepan moi amplamente os valores de 35 microgramos de Hg/g de creatinina, valores que non convén sobrepassar dacordo coas recomendacións dos organismos sanitarios internacionais; chegan-se a acadar, no ano 1995, valores de 279 microgramos de Hg/g de creatinina (ou de 178,9 no 1997), o que para o "Instituto de Toxicología" "*supón unha grave situación de risco, con probable dano para os traballadores*".

Así pois, todo indica a existencia dunha probada contaminación da Ría e mesmo un deterioramento do ambiente e a saúde dos traballadores e da poboación en xeral; qué razóns poden impedir, xa que logo, que o xuíz conclúa a existencia de delito ecolóxico para os vertidos líquidos e contra a seguridade no traballo pola concentración de mercurio no ambiente interior da fábrica?.

VACIO E PERMISIVIDADE LEGAL

Teremos que ver en primeiro lugar como define o Dereito penal español a figura do "delito ecolóxico", tendo en conta que no caso que nos ocupa é de aplicación o Código Penal hoxe derogado; dacordo co recollido nesta norma (concretamente no artigo 347 bis introducido mediante a Lei Orgánica 8/83) para poder tipificar como "delito ecolóxico" unha conducta perxudicial ao medio ambiente deben concurrir varios presupostos que poderíamos resumir deste xeito:

- a) terá que existir vulneración dunha lei, é dicir, os vertidos á Ría (ou as emisións á atmósfera,...) teñen que superar os límites fixados na lei para o vertido de que se trate.
- b) a posta en perigo grave do medio ambiente, dos organismos vivos

que alí existan ou da saúde das persoas, como consecuencia daquela vulneración.

Neste sentido, non se pode falar de "delito ecolóxico" no caso do mercurio nos moluscos do banco marisqueiro de Os Praceres, pois non se teñen superado os límites fixados na lexislación, por máis que esta contaminación sexa

NO ANO 1995 ACADARON-SE VALORES DE 279 MICROGRAMOS DE MERCURIO POR GRAMO DE CREATININA NA OURINA, FRONTE AO LÍMITE RECOMENDADO DE 35. ISTO, PARA O INSTITUTO DE TOXICOLOGÍA "SUPÓN UNHA GRAVE SITUACIÓN DE RISCO, CON PROBABLE DANO PARA OS TRABALLADORES"

grave e teña levado á desaparición dalgún organismo vivo; non podemos falar tampouco de "delito ecolóxico" ao analizar as elevadísimas taxas de mercurio nos sedimentos da Ría, xa que (por incomprensíbel que poida parecer) non existe nengunha lexislación aplicábel a este particular; nen sequera se pode considerar esta figura penal para o incumprimento do Convenio ENCE-COTOP, pois aínda no caso de que este incumprimento poña en perigo grave o medio, a saúde das persoas ou a vida dos organismos vivos, non existiría vulneración da lei, xa que o citado Convenio non se pode equiparar a unha norma xurídica. Así o indica o xuíz con total claridade na páxina 26 do auto, na que tamén engade que "*O mesmo sucede respecto ás dioxinas e furanos en vertidos ao mar ou ao medio acuático en xeral, a pesar da sua nocividade*".

Do mesmo xeito, e a pesares dos preocupantes valores de mercurio na ourina dos traballadores de ELNOSA, non se pode tipificar penalmente este particular, xa que (tal como reflicte o xuíz na páxina 32 do auto) en canto ao mercurio no sangue ou na ourina

"*non existe lexislación, sinon normas técnicas*", e xa que logo os valores fixados como recomendación son límites "*sen carácter legal nen regulamentario, inoperantes para integrar o tipo delictivo*".

Así pois, dacordo coa norma penal existente no Estado español, o xuíz non foi quen de decretar a existencia de delito ecolóxico para os vertidos do complexo á Ría, pero, insisto, cousa ben distinta é deducir desta realidade, froito da existencia dun baleiro legal ou dunha lexislación moi permisiva, a inexistencia de contaminación ou mesmo a legalidade dos vertidos do complexo CELULOSAS-ELNOSA; o propio maxistrado expresa con claridade no auto (páx. 29) cando dí: "*Todo o exposto no presente fundamento xurídico e no anterior, non significa que non exista contaminación, especialmente por mercurio, na Ría de Pontevedra, utilizando a noción nun sentido vulgar, e incluso no sentido técnico-xurídico do art. 2 d) RD 258/1989, de 10 de marzo,...*".

CONCLUSIÓN

Con todo, non se debe esquecer que esta resolución xudicial é simplemente un auto, non unha sentenza firme, e que cabe interpoñer -así o fixemos xa- recursos e interesar a abertura de xuízo oral; ao meu entender, existen razóns dabondo para acusar de "delito ecolóxico" a ELNOSA polas emisións á atmosfera e polos vertidos hídricos (a propia inexistencia de licenza de vertido e o incumprimento da directiva Cloro-Álcali son algunhas delas), e á CELULOSA polos vertidos á Ría (non só polo mercurio, senón pola DBO, DQO, sólidos en suspensión e disoltos,...), aspectos todos eles considerados nos nosos recursos de reforma e de apelación diante da Audiencia provincial. Non resta máis que agardar os acontecementos, e que a resolución final sexa favorábel aos nosos intereses como asociación defensora do ambiente, da saúde e da calidade de vida; en calquera caso debemos ser conscientes de que a vía xudicial nen é a única, nen sequera é a máis importante na nosa loita, e que pase o que pase, teremos que continuar traballando pola consecución dos nosos obxectivos, que van máis alá da propia desaparición do complexo CELULOSAS-ELNOSA da nosa Ría.

Pepe Salvadores